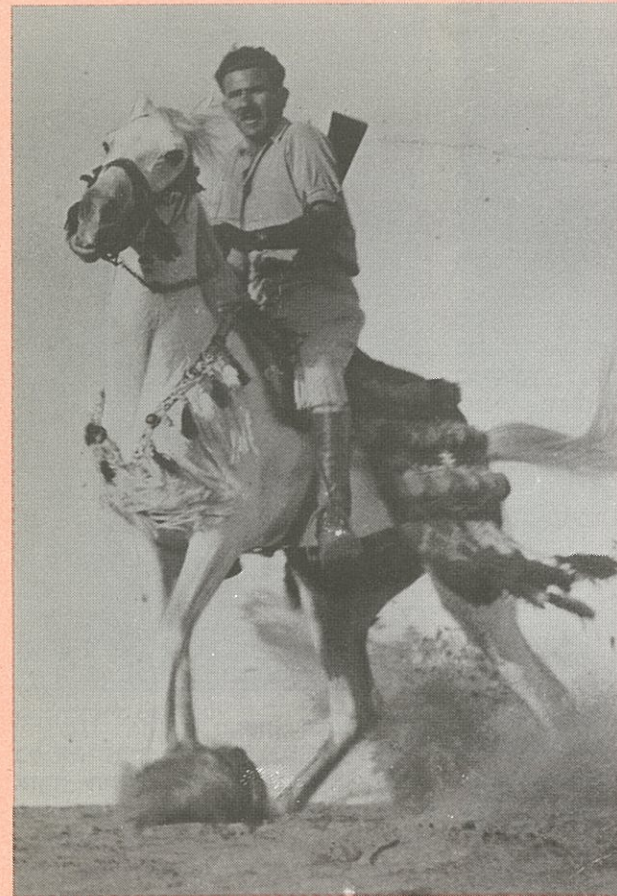

תחת עץ הג'ומס

בית-ג'ומס, היא בתים של היום, נוסדה לפני כ-65 שנים, היא היתה רחוקה כעשרים דקות בלבד מתל-אביב, אבל נדמה היה שהיא נמצאת בסוף העולם, שוכנת מעבר ליפו, בתוך החולות השוממים שהשתרעו דרומה לאורך קילומטרים רבים, דוד קרמן, בחור תל-אביבי צעיר, הזמן לשמש שם כשומר. הוא מילא תפקיד זה במשך עשרים שנה. לפני כמה חודשים נפטר כבן שמונים. לפני מותו סיפר מזכרונותיו על ראשית הישוב, שהיום הוא מהערים הגדולות בארץ.

דוד קרמן על סוסו

בשנת 1919, מיד עם תום מלחמת העולם הראשונה, התכנסה ביפו קבוצה של חברי תנועת "המזרחי" שהחליטו להקים לעצמם ישוב. מאיר דיונגוף, ראשה של שכונת תל-אביב, ניסה לשכנע אותם להתיישב בישוב שלו, אבל הם סירבו. מישוה הציע להם את החולות שמעבר ליפו, והמקום מצא חן בעיניהם וקנו אותו. בשנת 1926 עלו המשפחות הראשונות לישובם, הקימו בתים וחיו מבודדים, רחוקים מכל ישוב יהודי. חולון עדיין לא נוסדה. הורי, עם חמישה ילדים, עלו לארץ מפולין בשנת 1924. אני הייתי אז בן שלוש-עשרה. המשפחה השתכנה מצפון לתל-אביב הקטנה של אז, ברחוב שלום-עליכם, מעט אנשים גרו שם. אבי היה בעל מאפיה בעיירה שלו ופתח גם כאן מאפיה. אני לא למדתי, עזרתי בפרנסת הבית וחילקתי את הלחם לבתי. את זמני הפנוי הייתי מבלה על שפת הים של תל-אביב, עוזר למצילים ומתחבר עם נערי הים. קבוצה של צעירים הקמנו אז את "פלוגת האגרוף". צעירי יפו הערביים מרבים היו לבקר בשפת הים. היו ביניהם כמה בריונים שהתנכלו לצעירות התל-אביביות ואנו יצאנו להגן עליהן.

בשנת 1929 יצאתי לעבוד בפרדסי רחובות. פגשתי שם שומרים ערבים והתיידדתי אתם. מקצוע זה מצא חן בעיני. ידעתי לרכוב על סוס עוד מילדותי בעיירה הפולנית. לאבי היתה עגלה שבה היה מביא את הקמח והעצים לתנורי האפיה ואני כבר אז הייתי רוכב על סוסי העגלה. נעשיתי שומר. שמרתי בגן-חיים בשרון, ובהרצליה שקמה לא מזמן. כאחד הימים של שנת 1934 שמעתי שבבית-ג'ומס, הישוב מדרום ליפו, מחפשים שומר ופניתי אליהם. כשעברתי את גבול הפרדסים של ג'בליה, היא גבעת-עליה של היום, הסתכלתי על החולות מסביב ואמרתי לעצמי "וואלה הגזימו אלה שקראו לשכונה הזו בית-ג'ומס". חוץ מכמה בתים קטנים,

תחת עץ הג'ומס הזה כדי שיראו כולם שהגיע שומר יהודי שלא מפחד. וכך ישנתי על החול במשך כמה חודשים. רוב הצרות באו על בית-ג'ומס בגלל שישיבה על הדרך של שיירות הגמלים שבאו מהדרום אל העיר יפו וחזרו ממנה. בדרך כלל עברו השיירות לאורך שפת הים, אבל לפעמים היו מקצרים מובילי השיירות את הדרך, עוברים בין בתי הישוב וגונבים מהצרות ומהבתים. לא עזרו האיומים והמכות והגניבות נמשכו, עד שיום אחד הלכתי לתחנה הווטרנארית הממשלתית ביפו ואמרתי להם שהגמלים שעוברים בשכונה חולים במחלה מדבקת. באו שוטרים ולקחו גמלים לבדיקה בקרנטינה, ומאו התרחקו השיירות מבתי הישוב.

ליד עץ הג'ומס שמתחתיו ישנתי בחודשים הראשונים, היתה באר המים של בית-ג'ומס. מגדל מים לא היה עדיין, רק כמה חביות על עמודי עץ, אחד מתושבי המקום בשם דננברג היה אחראי על הספקת המים. הבית שלו היה רחוק מהבאר ודננברג היה משקיף במשקפת אל המצוף של החביות כדי לדעת מתי להפסיק את המשאבה. לפעמים היה דננברג נרדם והמים היו עולים ונשפכים מהחביות. ואז היו שומעים את צעקות השומרים "יה חווג'ה, דרדרי!" ודננברג היה עולה על החמור והולך לסגור את המשאבה. בבית-ג'ומס אפשר היה לסדר הכל בצעקות. היית עולה על גבעה והקול שלך היה מתגלגל על הדיונות מקצה אחד של השכונה עד לקצה השני.

משאבת המים של הבאר לא הספיקה לספק מים לכל השכונה בבת אחת. חילקו את השכונה לארבעה אזורים וכל אזור קיבל מים לפי התור. לפעמים היתה המשאבה מתקלקלת וזו היתה לוקחים את הפחים ומביאים מים מג'בליה.

כדי להגיע מתל-אביב לבית-ג'ומס היו צריכים לנסוע דרך יפו עד ג'בליה ומשם ללכת בחולות עד בית-ג'ומס. כשסללו את הכביש הראשון מג'בליה לבית-ג'ומס, אמר המהנדס שצריך לעשות ירידה כדי שבחורף לא יהיו שלוליות כמו בכבישים של תל-אביב. התחילו לסלול את הכביש ועשו ירידה כזו, עד שראו שהכביש הזה, במקום שיגיע לבית-ג'ומס יכנס לתוך האדמה. עצרו את העבודה, מילאו חזרה בחול וסללו מחדש. הכביש הזה הגיע מג'בליה עד החנות של קולודצקי (היום רוטשילד פינת הרצל), ושם היתה תחנת האוטובוס. את שירות האוטובוס הראשון מבית-ג'ומס לתל-אביב הקימו תושבי המקום, ליטוין ועוד שותפים, שקראו לעצמם "איגוד נהגי בית-ג'ומס". הם קנו אוטובוס ערבי קטן עם שני ספסלים לאורך והתחילו להוביל נוסעים. אבל בימים ההם לא היו מספיק נוסעים ולא היתה להם פרנסה. התחילו להוביל באוטובוס סחורה ואת הנוסעים הושיבו על השקים וככה נסעו.

בית-ג'ומס היתה שכונה דתית. מי שרצה לקנות מגרש במקום היה צריך לחתום אצל הוועד שהוא שומר מסורת. בוועד היו אנשים דתיים מאגודת "אחווה" שהיתה בעלת האדמות של בית-ג'ומס. הם ישבו בתל-אביב והיתה להם דעה בכל העניינים של בית-ג'ומס. פעם בא אליהם בלובשטיין שניהל פעולות תרבות בבית-העם בתל-אביב, רצה לקנות מגרש בבית-ג'ומס ולבנות בית-עם. אמר לו הוועד שזה יוציא את הנוער לתרבות רעה. כשרצו לבנות במקום בית-ספר התנגד הוועד שיעשו מגרש למשחקים ולספורט. אמרו שזה לא מתאים לחינוך הדתי. בשבתות היו סוגרים את הכניסה לבית-ג'ומס בשרשרת ואבו עזאד היה שומר עליה. פעם הסתכסך אבו עזאד עם אנשים שרצו להיכנס, והסתלק מהמקום. באו שני יהודים דתיים ונשכבו על הדרך וחסמו את הכניסה עד שהגיעו האנגלים וסילקו אותם בכוח.

ליד האדמות של בית-ג'ומס היו אדמות שקנה יהושע חנקין מ"הכשרת הישוב". כששמע שיש במקום שומר יהודי קרא לי למשרד שלו בתל-אביב והציע לי שאשמור גם על אדמות "הכשרת הישוב". הבאתי את אחי חיים שיעזור לי בשמירה והרווחנו עוד כמה לירות. חנקין גם הציע לנו שניקח מגרש

בחניסם ונבנה עליו בית, אבל אז לא שמתי לב לדברים האלה. אהבתי את השמירה ואת ההרפתקאות ולא היה איכפת לי לישון בחוץ על החול.

בערבים הייתי יושב עם השומרים הערביים ליד הבית של דננברג, היינו אוכלים צנוניות ומספרים סיפורים. לפעמים הייתי הולך לבקר אצל הערבים בג'בליה. הייתי קושר את הסוס לעמוד של בית-הקפה, יושב איתם, שותה קפה ומעשן נרגילה. היחסים שלנו היו טובים מאוד ולא פעם עזרו לי לתפוס את הגנבים. יום אחד מצאתי אותם בוויכוח גדול. הם אספו כסף לבניית מסגד והיו שם ערבים שלא רצו לתרום. הוצאתי לירה ונתתי להם. התביישו הערבים שיהודי תורם לבניית המסגד ונתנו גם הם. אחר-כך סיפרו בכל יפו שדאוד-אל-נטור (כך כינו אותי - "דוד השומר") מבית פיגן, תרם לבניית המסגד וזה עזר להם לאסוף הרבה כסף. גם בזמן שהיה מסוכן לעבור ביפו הייתי מסתדר איתם. פעם היו צריכים לקחת יולדת לבית-החולים "הדסה" בתל-אביב והנסיעה דרך יפו היתה מסוכנת מאוד. התנדב אלכסנדר הנהג לקחת את האשה באוטובוס ואני ליוויתי אותם. ישבתי עם הרובה על הגג של האוטובוס ושמעתי את הערבים מסביב אומרים: "דאוד אל נטור - דאוד אל נטור - דאוד אל נטור" ולא נגעו בנו לרעה.

הרופא של השכונה

בדרך כלל היו יחסים טובים בין ג'בליה לבין בית-ג'ומס. כשחפרו אצלנו בארות נוספות, העבירו צינור מים לג'בליה והם שמו מהבארות שלנו. וכשהיו הערבים צריכים רופא היו באים אל ד"ר פומפיאן, הרופא של השכונה, מושיבים אותו על חמור ולוקחים אותו לג'בליה. וכשחגגו הערבים לכבוד הקדוש שלהם בנבי-רובין, היו יוצאות מיפו שיירות הגמלים בצילצולי פעמונים ונגינת חלילים, וכשעברו ליד בית-ג'ומס היו מזמינים אותנו לחגוג איתם, הגישו כבשים צלויים ואורז, רקדו דבקות וערכו מרוצי סוסים ואתנו נשארנו איתם עד אור הבוקר.

כשפרצו מאורעות 1936 התקלקלו היחסים בינינו לבין הערבים וגם אבו עזאד ושני בניו נעלמו מהמקום. הערבים התחילו לירות מהפרדסים של ג'בליה וגם ניסו להתנפל על הישוב. בתקופה הזו הקימו את המועצה המקומית ושינו את שם המקום לבתי-ים. אבל, בגלל המאורעות עזבו הרבה אנשים את הישוב וראש המועצה ישראל בן-ציון, היה עומד בתחנת האוטובוס ומתחנן לפני העוזבים שישארו.

כשהתגברו המאורעות נתנו לנו האנגלים כמה רשיונות לרובים כדי שהתושבים יוכלו לעזור בשמירה וגם גייסו כמה גפירים. כשהערבים היו מנסים להתנפל על השכונה, הייתי דוהר אליהם בצעקות ויריות והם היו בורחים. אני חושב שהצעקות והקללות שלי הפחידו אותם לא פחות מהיריות שיריתי בהם. במשך כל הזמן הזה המשכתי לשבת עם הערבים בבית-הקפה שבג'בליה כאילו לא היו מאורעות. כך היה גם בשנת 1947 עם פתיחת המאבק על הקמת המדינה. היחסים הטובים שהיו לי עם הערבים עזרו לי לעכב את המלחמה בינינו. בימים הראשונים של מלחמת הישיחרור הייתי הולך אליהם ומשפיע עליהם שלא ירו עלינו, וכשהיו יריות מהכיוון שלנו היו הערבים מזמינים אותי והיינו עושים בירור. יום אחד אמרו לי הערבים שחיללים עירקים הגיעו ליפו וביקשו ממני שלא אבוא יותר, כי לא יוכלו להיות אחראיים יותר לחיי. ואז התחילה גם המלחמה בגבולנו.

הייתי שומר בבתים עד שנת 1956. הצטרפו אלינו שומרים נוספים ואת הסוסים החלפנו בג'יפים. בתים גדלה במהירות, היום היא עיר שיש בה יותר ממאה-אלף נפש. הבתים הרבים והגדולים כיסו את החולות ובתי בית-ג'ומס המעטים, המפורזים בדיונות, נשכחו.

הרמתי את קצות השפם